

SELECTING ISLAMIC FINANCING PRODUCTS TAILORED TO SMALL BUSINESS NEEDS

Komilova Gulbadanbegim

Manager at Uzbekistan Creative Industry Park

Abstract

This article examines criteria for matching Islamic financing products to small business needs. Data on financing purposes and product selection conditions were subjected to secondary analysis. A selection procedure integrating the financed object, cash flow, total cost and contractual obligations is proposed.

Keywords

small business, Islamic finance, product selection, murabaha, ijara, musharaka, cash flow.

KICHIK BIZNES EHTIYOJLARIGA MOS ISLOMIY MOLIYALASHTIRISH MAHSULOTLARINI TANLASH

Komilova Gulbadanbegim-Uzbekistan Creative Industry Park menejeri

ORCID: 0009-0008-8228-6335 E-mail: gulbadanbegimkomilova@gmail.com

Annotatsiya. Maqolada kichik biznes ehtiyojlariga mos islomiy moliyalashtirish mahsulotlarini tanlash mezonlari tahlil qilinadi. Moliyalashtirish maqsadlari va mahsulot tanlash shartlariga oid ma'lumotlar ikkilamchi tahlil qilindi. Moliyalashtirish obyekti, pul oqimi, umumiy xarajat va shartnoma majburiyatlarini uyg'unlashtiruvchi tanlash tartibi taklif etildi.

Kalit so'zlar: kichik biznes, islom moliyasi, mahsulot tanlash, murobaha, ijara, mushoraka, pul oqimi.

Kirish. Kichik biznes uchun moliyalashtirish vositasining amaliy qiymati uning korxona ehtiyojiga mosligiga bog'liq. Uskuna xaridi, xomashyo zaxirasi va kundalik

xarajatlar turli iqtisodiy vazifalarni bajaradi. Shu sababli mablag' summasi bilan birga aktiv turi, to'lov vaqti va daromad shakllanish davri ham baholanishi zarur.

Islomiy moliyalashtirishda savdo ehtiyojlari, mahsulot shartlari va moliyaviy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari o'zaro bog'liq [3; 4]. Korxona darajasida ushbu omillar ehtiyojga mos shartnoma tanlash orqali amaliy ahamiyat kasb etadi. Tadqiqotning maqsadi — moliyalashtirish ehtiyoji, shartnoma tuzilmasi va pul oqimini uyg'unlashtiruvchi mahsulot tanlash mezonlarini ishlab chiqish.

Materiallar va metodlar

Tadqiqotda kichik va o'rta biznesning moliyalashtirish ehtiyojlariga oid umumlashtirilgan ma'lumotlar ikkilamchi tahlil qilindi [5]. Miqdoriy asos 21 nafar biznes vakilining moliyalashtirish maqsadlari va mahsulot tanlash shartlariga oid ko'rsatkichlaridan iborat. Mahsulotlarning iqtisodiy xususiyatlari mavzuga oid tadqiqotlar va xalqaro hisobotlar asosida baholandi [1–4].

Tanlanmada 15 respondent ishlab chiqarish, to'rt respondent savdo, bittadan respondent xizmatlar va qishloq xo'jaligi sohasini ifodalagan. Ishlab chiqarish ulushi 71,4 foizdir. Qulaylik asosida tanlangan ushbu guruh mamlakatdagi barcha tadbirkorlar uchun representativ emas.

Kreditdan foydalanish maqsadlari islomiy mahsulotlardan kutilayotgan foydalanish yo'nalishlari bilan taqqoslandi. Mahsulot tanlash shartlari moliyalashtirish vositalarining tarmoqqa mosligi bilan birgalikda baholandi. Foizlar manbadagi chastotalarga tayandi. Tavsifiy taqqoslash asosida mahsulot tanlash mezonlari shakllantirildi.

Natijalar. Mavjud kreditning asosiy maqsadi sakkiz respondentda uskuna xaridi, yetti respondentda ishlab chiqarish va olti respondentda aylanma mablag' bo'lgan. Ularning ulushi mos ravishda 38,1; 33,3 va 28,6 foizni tashkil etadi. Bu natija tanlanmada moliyalashtirishning investitsion va joriy faoliyat bilan bog'liq vazifalari

birgalikda mavjudligini ko'rsatadi. Biroq "ishlab chiqarish" javobi uskuna yoki xomashyoning qaysi biriga tegishli ekanini mustaqil aniqlash imkonini bermaydi.

Islomiy moliyalashtirishdan rejalashtirilgan foydalanishda sakkiz respondent aylanma mablag'ni, olti respondent ishlab chiqarishni, besh respondent uskunani va ikki respondent eksportni tanlagan. Ulushlar tegishlicha 38,1; 28,6; 23,8 va 9,5 foizdir. Ikki savolning umumlashtirilgan taqsimoti farqlanadi. Lekin respondentlar kesimidagi o'tish jadvali bo'lmaganligi sababli muayyan tadbirkorning ehtiyoji o'zgargan, degan xulosa chiqarib bo'lmaydi.

Mahsulot afzalligi haqidagi savolda o'n respondent aniq tanlov qilolmagan, sakkiz respondent murobahani va uch respondent mushorakani ko'rsatgan. Noaniq javoblar ulushi 47,6 foizni tashkil etadi. Bu mahsulot nomini tanlashdan oldin ehtiyojni tushuntirish va shartnoma mazmunini ochib berish zarurligini ko'rsatadi. So'rovdagi ushbu savoldan ijara yoki boshqa mahsulotlarga talab yo'q, degan xulosa kelib chiqmaydi.

Tanlashning eng muhim sharti sifatida to'qqiz respondent narx shaffofligini, yetti respondent shariatga muvofiqlik sertifikatini, uch respondent yengilroq garovni tanlagan. Tezroq tasdiqlash va hujjatlarning kamligi bittadan respondent uchun ustuvor bo'lgan. Narx shaffofligining 42,9 foizlik ulushi umumiy to'lov, ustama va qo'shimcha xarajatlarni birgalikda tushuntirish zaruratini ko'rsatadi.

Manbadagi tahlilda murobaha savdo bilan bog'liq, ijara esa aktivdan foydalanishga asoslangan moliyalashtirish uchun amaliy jihatdan qulayroq deb baholangan. Salam qishloq xo'jaligi, istisno qurilish va buyurtma asosidagi ishlab chiqarish, mushoraka esa investitsion hamkorlik bilan bog'langan [5]. Ushbu muvofiqlik yo'nalishlari korxonaning xarajat tarkibi, faoliyat davri va shartnomaviy majburiyatlari asosida aniqlashtirilishi zarur.

Muhokama

Natijalar ehtiyojni mahsulot nomi bilan tenglashtirish xatoli ekanini ko'rsatadi. Masalan, aylanma mablag'ga ehtiyoj xomashyo yoki savdo tovarini xarid qilishni anglatishi mumkin. Bunday holatda murobaha imkoniyatini baholash mantiqan asosli. Ammo shu ehtiyoj ish haqi yoki boshqa kundalik pul xarajatlariga tegishli bo'lsa, uni avtomatik ravishda tovar savdosi shartnomasi bilan qoplash mumkin, deb qarash to'g'ri emas. Avval xarajat tarkibi aniqlashtirilishi kerak.

Uskuna bilan bog'liq qaror ham bir necha mezonni talab qiladi. Korxona aktivni mulk sifatida sotib olishni yoki undan foydalanishni maqsad qilayotganini ajratish zarur. Murobaha va ijara variantlarini solishtirishda faqat davriy to'lovga emas, mulk huquqi, texnik xizmat, aktiv bilan bog'liq majburiyatlar va shartnoma yakuniga ham e'tibor beriladi. Mazkur shartlar aniq taklif hujjatlari asosida baholanadi; mahsulot nomining o'zi ularni to'liq belgilamaydi.

Mushorakada foyda va zarar bo'yicha munosabatlar aniq tushuntirilishi kerak. Hisob yuritish shaffofligi, audit va monitoring imkoniyatlari mahsulotning amaliy qo'llanishiga ta'sir qiladi [5]. Jahon banki hisobotida kichik biznesning moliyaviy texnologiyalardan samarali foydalanishi uchun moliyaviy ta'lim muhimligi ta'kidlanadi [2]. Bu mahsulot tanlashda shartnoma mazmunini tushuntirish zaruratini qo'llab-quvvatlaydi.

Mahsulotga moslikning ikkinchi o'lchovi pul oqimidir. Mavsumiy daromad oladigan korxonalarda to'lov jadvali tushum, xarajat va zaxira mablag'i bilan taqqoslanishi zarur. IFSB hisobotida cheklangan likvid vositalar moliyaviy tashkilotlarning likvidlikni boshqarish imkoniyatini toraytirishi qayd etiladi [1]. Demak, muddat tanlashda korxona pul oqimi bilan birga moliyalashtiruvchi tashkilotning resurs imkoniyatlari ham hisobga olinadi.

Ushbu tahlil asosida mahsulot tanlashning to'rt bosqichli tartibi taklif etiladi. Birinchi bosqichda moliyalashtiriladigan obyekt va xarajat turi aniqlanadi. Ikkinchisida

mablag'ga ehtiyoj davri hamda tushum jadvali baholanadi. Uchinchisida mumkin bo'lgan shartnomalar umumiy xarajat va majburiyatlar bo'yicha solishtiriladi. To'rtinchisida mijoz shartnoma mazmunini tushunganligi tekshiriladi.

Xulosa

Moliyalashtirish ehtiyojlarining tahlili kichik biznesda uskuna, ishlab chiqarish va aylanma mablag'ga oid ehtiyojlar farqlanishini ko'rsatdi. Mahsulot tanlashdagi noaniqlik va narx shaffofligiga berilgan ustuvorlik ehtiyojga asoslangan maslahatni kuchaytirish zaruratini asoslaydi. Islomiy mahsulotni tanlash moliyalashtirish obyekti, pul oqimi, umumiy xarajat va shartnomaviy majburiyatlarni birgalikda baholashga tayanishi lozim. Kichik va tarmoqlar bo'yicha notekis tanlanma natijalarni umumlashtirishni cheklaydi. Taklif etilgan tartibni kengroq tanlanma hamda individual pul oqimlari asosida sinash keyingi tadqiqot vazifasidir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Islamic Financial Services Board. Islamic Financial Services Industry Stability Report 2025. Kuala Lumpur: IFSB, 2025.
2. World Bank. Islamic Finance and the Development of Malaysia's Halal Economy. Washington, DC: World Bank, 2022.
3. World Bank. Islamic Trade Finance: An Opportunity for Malaysia. Washington, DC: World Bank, 2021.
4. Komilova G. The Role of Shariah Governance in Building Trust in Islamic Finance: Evidence from Uzbekistan. International Conference on Modern Research and Scientific Innovation. 2026. Vol. 1, Issue 9. P. 318–325.
5. Komilova G. Islamic Finance Development in Uzbekistan: A Comparative Benchmark Study with Lessons from Malaysia. New Uzbekistan University. Tashkent, 2026.

